

IN MEMORIAM

Prof. dr. hab. Wiesław Boryś

(Bzin, 4. siječnja 1939. – Krakow, 29. studenoga 2021.)

Wiesław Boryś, jedan od najistaknutijih poljskih jezikoslovaca, napustio nas je 29. studenog 2021. Rodio se 4. siječnja 1939. godine u mjestu Bzinu u kotaru Kielce, koje je danas dijelom grada Skarżysko-Kamienno. Od 1956. do 1961. studirao je slavistiku na Jagellonskom sveučilištu. Hrvatska gramatika Julija Benešića vezala ga je uz hrvatsku jezičnu problematiku i približila ga čakavštini na kojoj je doktorirao 1969. temom iz tvorbe imenica u starim čakavskim tekstovima XV. i XVI. stoljeća. Tom hrvatskom narječju posvetio je 5 knjiga, a u nekoliko desetaka znanstvenih radova obrađuje ga izravno ili posredno, uz kajkavsko narječje te uopće hrvatsku dijalektu, etimološku i drugu jezičnu tematiku. Zanimljivo je da je Profesorov najintenzivniji znanstveni interes bio za rubne slavenske prostore jer je čakavština jedan od najjugozapadnijih slavenskih idioma, a kašupski, koji je također intenzivno istraživao, jedan je od najsjevernijih jezika na poljskom prostoru. Profesor Boryś bio je u prvom redu leksikolog i etimolog. Moje poznanstvo s Profesorom i vrlo plodonosna suradnja počela je tako da sam mu 2009. kao uglednom jezikoslovcu poslao tri primjerka *Rječnika pomurskih Hrvata* (koji sam napravio u suautorstvu s Istvánom Nyomárkayem i Erikom Rácz) jer sam pretpostavljao da će ga zanimati, a i sa željom da ta knjiga bude dostupna slavistima u Krakowu. Profesor mi je odmah odgovorio¹ i ugodno sam se iznenadio što

¹ »Poštovani gospodine doktore, lijepo se zahvaljujem na knjizi *Rječnik pomurskih Hrvata*. Htio bih završiti knjigu o slavenskom leksiku (uglavnom praslavenskog porijekla) u kajkavskom narječju (sličnu *Čakavskim leksičkim studijama* koje je izdala MH 2007. godine) pa mi je svaki kajkavski rječnik od velike koristi. I u ovome sam našao važne za mene lekseme. U Vašem članku o rječniku medjimurskog poljoprivrednog leksika naišao sam na napomenu da ćete objaviti rječnik govora Svetog Djurdja. Da li je taj rječnik objelodanjen? Inače mi nedostaju materijali baš iz medjimurske kajkavštine, pretpostavljam da ima tamo dosta za mene zanimljivih riječi. Jedan primjer: prije 30 godina u jednom sam članku pisao o ostacima prasl. **chalupa* u južno-slavenskim jezicima. Našao sam *halupa* u čakavskom kastavskom govoru i u Vitezovićeve rječniku. Na osnovi vjerojatne izvedenice *halupaca* u kajkavskom govoru Virja pretpostavljao sam da je *halupa* postojala i u kajkavskom. Kad sam uzeo u ruke Vašu izvršnu monografiju medjimurskog kajkavskog, brzo mi je palo u oči da tamo posto-

sam vidio da prati moj rad. Ubrzo me je i nazvao i predložio mi da zajednički istražimo etimologiju nekih kajkavskih leksema. Vrlo rado i s punim povjerenjem poslao sam mu svoju građu iz mjesnih govora Preloga, Murskog Središća, Svetog Đurđa (ludbreška Podravina) te mnogih drugih kajkavskih govora koje sam istraživao. Profesor je pažljivo iščitavao tu građu i bio iznenađen bogatstvom kajkavskog leksika, a ja sam bio istinski zadivljen njegovim znanjem, pitanjima, zaključcima... Gotovo na svakoj stranici moje skupljene građe nalazio je etimološki neprozirne riječi o kojima smo dugo raspravljali za vrijeme mojih znanstvenih boravaka u Krakowu. Obradujući skupljeni leksik (do sad sam objavio četiri vrlo opsežna rječnika pojedinih kajkavskih mjesnih govora), kod nebrojenih sam leksema osjetio svoju nemogućnost bilo kakvog etimologiziranja (pa čak ni pučkog), a koju sam pripisivao svojem nedovoljnom znanju slavenskih i drugih jezika. No kad sam vidio da je i takav poliglot i lingvistička veličina često kod mnogih kajkavskih leksema ostajao bez ikakve jasnije orijentacije prema kakvoj uvjerljivoj etimologiji, osjetio sam veliki ponos što moj posao skupljanja i obrade leksika kajkavskih mjesnih govora ima smisla jer se radi o istinski važnom i osobitom idiomu unutar slavenske jezične zajednice. On me je prvi pohvalio zbog velikog broja rečeničnih potvrda koje stavljam uz svaki leksem jer se često tek uz njihovu pomoć može doći do ispravne etimologije. Oduševljen građom, Profesor je često isticao potrebu za pisanjem etimološkog rječnika kajkavskog narječja po uzoru na *Jadranske dopune Skokovu Etimologijskom rječniku* akademika Vojmira Vinje, a vjerujem da je bio mlađi i da mu je zdravlje dopuštalo, i sam bi se uhvatio izrade etimološkog rječnika kajkavskog narječja o čemu se je u jednom pismu i konkretno izjasnio.² Profesor Boryś bio je recenzent i redaktor

ji ova imenica! Čini mi se da ste pisali da imate skupljenu medjimursku leksičku građu. Da li bih Vas mogao zamoliti da provjerite pokoju riječ za koju mislim da bi mogla tamo još postojati ili koja je iz medjimurskih izvora potvrđena u *Rječniku književne kajkavštine*? Molim da mi javite što bih ja mogao Vama poslati iz poljskih knjiga; svakako mogu svoj etimološki rječnik poljskog jezika i izbor mojih članaka *Etymologie słowiańskie i polskie* gdje su i članci posvećeni hrvatskom leksiku (neki na hrvatskom). Još jednom srdačno zahvaljujem i pozdravljam! S poštovanjem! Wiesław Boryś« (4. studenog 2009. 23:43 h).

² »Poštovani i dragi profesore, lijepo se zahvaljujem na svemu. Vaš izvrsni i izuzetno lijepo izdan *Rječnik Murskog Središća* (kao i ostali Vaši rječnici) već živi u Poljskoj. Obilno ga citiram. *Rječnik pomurskih Hrovata* sam u posljednjem trenutku uspio navesti u članku o starim kajkavskim pridjevima koji je već objavljen u jednom *festšriftu*. Nadam se da ste dobro, ja sam bio betežen, sada je bolje pa ću možda moći nastaviti rad na kajkavštini (stalno mislim da bi bilo bolje da umjesto monografije pokušam napisati prvi etimološki rječnik kajkavskoga leksika, ako Bog da, naravno!). Još jednom hvala i srdačno Vas pozdravljam. Wiesław Boryś« (21. listopada 2014. 23:27 h).

Rječnika Murskog Središća (u suautorstvu s Grozdanom Rob, Zagreb, 2014.) i *Rječnika preloške skupine međimurskoga dijalekta* (Zagreb, 2018.). Iščitao ih je pažljivo i s krajnjim zanimanjem i dao vrlo dragocjene savjete. Posebice sam mu zahvalan na poticaju da u rječnike uvrštavam što više rečeničnih potvrda jer se samo tako mogu iščitati ne samo sve značenjske nijanse jedinog leksema, već vrlo često i temeljna značenja. Sjećam se analize riječi *skomina*. U većini rječnika kajkavskih mjesnih govora je značenje te imenice 'neugodan osjećaj u ustima'. Kad je u *Rječniku Preloga* kod te riječi pročitao značenje 'zazubice', pomislio je da je riječ o grešci, no tek iz niza rečeničnih primjera iz konkretnih životnih situacija bilo je očito da sam stavio točno značenje. Međimurski mu je dijalekt bio posebno zanimljiv i zbog toga što se izgubila opreka po kvantiteti i modulaciji, a što je vrlo zanimljiva poveznica s poljskim jezikom. Preslušavajući neke zvučne zapise iz govora Preloga, uočio je zanimljivu opreku po kvantiteti: *Kaj sȳ t'ak 'umoren? C'ĕlu n'oč sam se spom'inal ze s'osedom. Z s'õ:sedom* (ženskom susjedom)? *A n'ĕ, naž'alost z s'osedom* (muškim susjedom). Iako je riječ o neupitnoj opreci po kvantiteti, rekao je da se na temelju samo jednog primjera opreke po kvantiteti (koliko god neupitnog) ipak ne može govoriti o općem postojanju opreka po kvantiteti u nekom sustavu, već o individualnom ostvarenju norme koje se proširilo među govornike – slično mnogim značenjskim nijansama riječi koje postoje samo u specifičnim rečenicama izgovorenim u specifičnim izvanjezičnim okolnostima. Zanimljive su mu bile i semantičke adaptacije germanizama u međimurskom dijalektu i iz mojih rječnika je bilježio građu za rad o komparativnoj analizi sa semantičkim adaptacijama u poljskom jeziku. Skupa smo tražili lažne prijatelje između kajkavskog narječja i poljskog jezika, lekseme zajedničke poljskom i kajkavskom (*kropła* 'kaplja' / *kr'oplja*), a posebice su ga oduševljavali leksemi iz kajkavskog sa specifičnim značenjem u odnosu na druga hrvatska narječja, a koje je identično s istim leksemom iz poljskog. Npr. imenica *b'ĕg* u govoru Preloga znači *trk* (*Z b'ĕgom je 'išla pov'ĕdat s'osedima kaj se pr'ĭpetilo.*), a isto to značenje ima i imenica *biĕg* u poljskom.

Proveo sam 2015. mnogo lijepih trenutaka u znanstvenim raspravama s Profesorom na trojednim znanstvenim usavršavanjima kao gostujući profesor na Jagelonskom sveučilištu (na njegov poziv). Nažalost, i zdravlje mu se u tom razdoblju počelo narušavati, a posebice vid, što mu je podosta otežavalo znanstveni rad i onemogućavalo ostvarenje vrlo ambicioznih namjera u pisanju radova o etimologiji kajkavskog leksika. Posljednji put smo se vidjeli 10. prosinca 2015. kad mi je na posljednji dan mojeg studentskog boravka u Krakowu omogućio doista veliku čast, a to je da pred vrlo reprezentativnim znanstvenim slavističkim zborom (*Uniwersytet Ja-*

gielloński i Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk) držim predavanje o semantičkoj adaptaciji germanizama u međimurskom dijalektu.

Institut za slavistiku Poljske akademije znanosti izdao je 2007. izbor iz djela Wiesława Boryśa: *Etymologie słowiańskie i polskie. Wybór studiów z okazji 45-lecia pracy naukowej*, u kojoj je knjizi probrano 17 radova koji se izravno ili posredno tiču problematike hrvatskog jezika. U toj je knjizi Boryśeva bibliografija u kojoj je navedeno 58 bibliografskih jedinica iz hrvatske povijesne, etimološke i dijalektalne problematike.

Navest ću ovdje najvažnije Profesorove knjige koje su vezane uz hrvatski jezik:

- *Budowa słowotwórcza rzeczowników w tekstach czakawskich XV i XVI w.* (Wrocław–Warszawa, 1969.)³
- *Prefiksacja imienna w językach słowiańskich* (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1975.)⁴
- *Studia nad dialektem czakawskim Juraja Križanicia. Akcentuacja rzeczowników* (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, 1996.)
- *Studija o čakavskom dijalektu Jurja Križanica: Akcentuacija imenica* (Rijeka, 2007.)⁵
- *Czakawskie studia leksykalne. Dziedzictwo prastłowiańskie w słownictwie czakawskim* (Varšava, 1999.)
- *Čakavske leksičke studije. Praslavensko nasljeđe u čakavskom leksičkom fondu* (Zagreb, 2007.)⁶

Napisao je velik i izvrsno ocijenjen poljski etimološki rječnik (*Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków, 2005.).

³ Knjiga je proširena verzija njegova doktorskog rada obranjenog na Jagilonskom sveučilištu iste godine.

⁴ Knjiga je proširena verzija njegova habilitacijskog rada obranjenog na Jagilonskom sveučilištu 1974. godine.

⁵ Knjigu je prevela Barbara Kryžan-Stanojević.

⁶ U toj se knjizi donose rezultati pojedinačnih etimoloških radova objavljenih u slavističkim znanstvenim časopisima, a među njima su i čakavski izrazi koji nisu ušli u *Etimologijski rječnik* Petra Skoka ili, prema Boryśovu mišljenju, nisu adekvatno protumačeni. U njima su prevedene studije iz poljskog izvornika *Czakawskie studia leksykalne*, koje su dopunjene leksičkom građom iz hrvatskih dijalektalnih rječnika objavljenih između 1999. i 2003. godine. Glavni mu je izvor informacija bio Akademijin rječnik, a podatke o povijesti izraza dopunjavao je podatcima iz različitih rječnika. Služio se golemim brojem priručnika i izvora. Konzultirao je 79 rječnika, među njima mnogobrojne slavenske etimološke rječnike, čakavske, kajkavske i štokavske dijalektalne rječnike, rječnike književnoga hrvatskog jezika te literaturu koja obuhvaća gotovo 200 knjiga i znanstvenih članaka. Prevoditelj s poljskog bio je Nino Žodan.

Dugo je radio na redakciji Praslavenskog rječnika Poljske akademije znanosti (*Słownik prasłowiański*) pod uredništvom F. Sławskoga (1974. i dalje), a zatim je bio profesorom na Katedri za hrvatski, srpski i slovenski jezik Odsjeka za slavensku filologiju Jagellonskoga sveučilišta u Krakovu. Treba istaknuti da je profesor Boryś jedan od pokretača odvajanja hrvatskih nastavnih programa od srpskih na tom uglednom sveučilištu, a što je ostvareno 1996.

Za dopisnog člana HAZU izabran je 2010., a za svoj doprinos hrvatskom jezikoslovlju dobio je 2009. godine prestižnu Ininu nagradu za promicanje hrvatske kulture u svijetu.

Na kraju ovog sjećanja na pokojnog profesora Boryśa sa sjetom konstatiram da sam pred kratko vrijeme pisao i nekrologe za pokojne akademike Radoslava Katičića i Istvána Nyomárkaya, a koje je profesor Boryś spomenuo na našem zadnjem susretu u sjetnom raspoloženju zbog slutnje njihova skora odlaska, odlaska generacije velikana koji su se mogli na najvišoj razini znanstveno nositi s bogatstvom cijelog slavenskog jezičnog prostora i zahvaljujući kojima je i kroatistika dobila ravnopravno mjesto među slavenskim jezicima.

Đuro Blažeka

